

Отримано 27.05.2026р.
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.117
д. філол. н., проф.
Стишов О. А.

Голові
спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.117
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
докторові філологічних наук,
професору, професорові кафедри
української мови факультету
української філології, культури і
мистецтва
Олександрю СТИШОВУ

ВІДГУК

офіційного опонента

Лукаш Галини Павлівни,

доктора філологічних наук, професора, професора кафедри
інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
про дисертацію **Сергія Сергійовича Притули**

**«Структурно-семантичні та прагматичні особливості українських
кінозаголовків ХХІ ст.»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія
галузь знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми дослідження зумовлена інтенсивною розбудовою національного кінематографу в ХХІ столітті, що спричинило появу значного масиву нових онімних одиниць – фільмонімів. Попри сталу увагу лінгвістики до власних назв, саме кінозаголовки залишаються недостатньо систематизованим об'єктом сучасної ергонімії. У роботі слушно наголошується, що в епоху цифрової візуалізації назва фільму трансформується зі звичайного ідентифікатора описового характеру у складний прагматичний конструкт, який поєднує рекламну, апелятивну та ідеологічну функції.

Науковий інтерес до обраної теми визначає і потреба в глибокому аналізі структурно-семантичних параметрів заголовків, які еволюціонували від лінійних моделей до складних інтертекстуальних конструкцій. Дослідження динаміки

лексичного складу кіноназв дає змогу об'єктивно оцінити процеси інтелектуалізації та гейміфікації сучасної мови через використання мовної гри й прецедентних феноменів. Вивчення українських кінозаголовків саме останніх десятиліть є стратегічно важливим для розуміння процесів самоідентифікації вітчизняного медіамистецтва та відстеження відходу від запозичених структур на користь автентичних моделей. Резюмуючи, підкреслимо, що актуальність роботи визначена необхідністю теоретичного обґрунтування фільмонімів як специфічного виду онімного знака на перетині лінгвістики, кінознавства та теорії масової комунікації. Такий підхід уможливує глибше осягнення природи сучасної номінації як прагматичної діяльності в умовах динамічного інформаційного суспільства.

Наукова новизна результатів дисертації полягає передовсім у створенні комплексної методики аналізу фільмонімів як особливого розряду онімної лексики. Автор уперше на системному рівні досліджує українські кінозаголовки XXI століття не лише як мовні одиниці, а й як прагматичні інструменти комунікації. Зокрема, у дисертації уточнено та розширено понятійно-категоріальний апарат ономастики щодо визначення терміна «фільмонім» та його місця в системі власних назв; здійснено перехід від суто структурного опису до когнітивно-дискурсивного аналізу, що, на нашу думку, дало змогу виявити глибинні механізми взаємодії назви із самим кінотекстом; виявлено та класифіковано новітні структурні моделі заголовків, зокрема дискретні та неструктуровані моделі, які раніше не піддавалися детальному аналізу в українському мовознавстві. Наукова новизна результатів дослідження також виявляється у поглибленні теорії номінації через виокремлення варіативної номінації, що є притаманною перекладові об'єктів культури та адаптації фільмонімів. Певним внеском у титологію є обґрунтування диференціації «істинних» та «неістинних» заголовків, що дає змогу точніше визначити статус назви в художній структурі твору. Доведено, що сучасна мовна гра у кіноназвах

виходить за межі суто стилістичного прийому, постаючи стратегічним засобом впливу на реципієнта через механізми інтертекстуальності та прецедентності. Цінним є і те, що вперше змодельовано механізм сприйняття кіноназви глядачем, що виявляє прагматичний ефект номінації.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Робота поглиблює наукові уявлення про функціонування мовного знака в медіадискурсі та пропонує нові підходи до типізації номінативних одиниць. Висновки автора щодо еволюції кіноназв збагачують теорію номінації та допомагають зрозуміти специфіку сучасного словотворення в умовах цифрової культури (зокрема, використання інтернет-орфографії, с. 90–91). Практичне значення результатів є багатоаспектним: від використання в освітньому процесі (курси з ономастики, медіалінгвістики) до застосування у прикладній сфері кіномаркетингу та лексикографії (наприклад, масиви фільмонімів за потреби стануть основою для створення словників назв творів мистецтва або галузевих ономастичних довідників). У науково-дослідній роботі запропонована методологія може бути адаптована для аналізу інших видів заголовків (назв телепередач, ютуб-каналів, театральних вистав).

Наукова обґрунтованість результатів дослідження, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, базується на комплексному підході до аналізу фактичного матеріалу та дотриманні логічної послідовності наукового пошуку. Автор спирається на сучасні здобутки комунікативної лінгвістики, ономастики та теорії тексту. Використання методів структурного, семантичного та прагматичного аналізу дало змогу дослідити кінозаголовок як багатофункціональний феномен: автор не просто описав назви, а виділив функційну різницю між назвою та заголовком. Посутнім для наукової достовірності є розмежування понять «кінозаголовок» та «назва фільму». Такий підхід свідчить про глибоке розуміння автором ієрархічної структури

художнього цілого, де заголовок розглядається не як автономна етикетка, а як сильна позиція тексту, що акумулює його змістові та прагматичні вектори.

Обґрунтованість висновків підкріплена залученням широкого спектра фільмонімів, що охоплюють анімаційне, ігрове та неігрове кіно. Це підтверджує, що виявлені закономірності мають системний характер для всієї української кіноіндустрії першої чверті XXI століття. Висновки дисертації корелюють із реальним станом розвитку медіаплатформ та стримінгових сервісів. Автор слушно зауважує, що трансформація засобів доставки контенту безпосередньо впливає на прагматику назвотворчості, що додає роботі практичної вірогідності.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційне дослідження демонструє належний рівень наукової підготовки С. С. Притули та його здатність системно застосовувати сучасний лінгвістичний інструментарій. Робота вибудована за логікою «від теорії до практики», що дозволило здобувачеві послідовно розв'язати поставлені завдання. Оцінюючи рівень виконання роботи, варто виділити такі аспекти:

-достатність емпіричної бази: сформований корпус із 1554 одиниць є репрезентативним і дає змогу вважати здобуті результати статистично вірогідними. Використання даних «Бази національних фільмів України» та платформ «DzygaMDB» і «Takflix» свідчить про залучення актуальних джерел фактичного матеріалу; приділено увагу і специфіці найменування українських кінострічок початку та першої третини XX століття, зокрема екранізаціям ігрового кіно та архіву ВУКФУ;

-методологічна обґрунтованість: поєднання структурно-семантичного аналізу з когнітивно-ономасіологічним підходом дозволило не лише класифікувати назви за формою, а й розкрити механізми їхнього формування в сучасному кінодискурсі;

-термінологічна впорядкованість: С. Притула виявляє впевнене володіння понятійним апаратом, що підтверджує здатність здобувача критично переосмислювати наявні теоретичні напрацювання;

-системність аналізу: заслуговує на увагу класифікація заголовків за прагматичними типами (констативи, директиви тощо). Це свідчить про оволодіння методологією прагмалінгвістичного аналізу та вміння інтерпретувати мовну одиницю в контексті її комунікативної інтенції;

-міждисциплінарний контекст: у роботі простежується коректне залучення здобутків медіастудій та семіотики, що допомогло обґрунтувати роль кінозаголовка як складника паратексту. Згадка про те, що заголовок працює разом із постером (візуальним компонентом) – це вже вихід у семіотику. Автор розуміє: у сучасному світі назва не існує окремо від картинки на стримінгу.

Робота виконана на належному науковому рівні, методи наукового пошуку обрані адекватно, а представлені результати свідчать про повне оволодіння здобувачем навичками наукової діяльності та систематизації мовних явищ.

Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях. Основні положення дисертації висвітлено у 4 статтях у наукових фахових виданнях України та 3 статтях в інших виданнях. Результати дослідження представлено в доповідях на 14 наукових заходах. Публікації вичерпно висвітлюють проблематику роботи. Анотація та публікації за темою повною мірою віддзеркалюють зміст дослідження.

Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Структура дисертації є логічною та послідовною, вона повністю підпорядкована розкриттю об'єкта й мети дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел. У першому розділі «Науково-теоретичні засади дослідження кінозаголовків у мовознавстві» (с. 25–70) закладено міцний теоретичний фундамент: автор розглядає номінацію

як прагматичну діяльність і чітко розмежовує термінологічні поняття, що є критично важливим для наукової точності. Еволюційний екскурс дозволяє побачити тяглість традиції та специфіку сучасного етапу. Другий розділ «Лексико-семантичні та структурні особливості кіноназв» (с. 71–121) вирізняється детальною класифікацією моделей кінозаголовків (від монолексемних до дискретних), що свідчить про високу аналітичну майстерність здобувача. Особливо цінним є виокремлення мовної гри та еволюційного переходу до «брендованих» назв. Цікаві спостереження засвідчені у підрозділі 2.2 щодо динаміки лексичного складу. Третій розділ «Прагматичні вияви українських кінозаголовків XXI ст.» (с. 122–169) логічно завершує дослідження, виводячи його на рівень прагматики та інтертекстуальності. Аналіз механізмів сприйняття та мотиваційних типів найменувань посилює актуальність дослідження для сучасного медіадискурсу.

Авторський внесок простежується у виробленні власної класифікації фільмонімів та інтерпретації величезного масиву фактичного матеріалу. Робота має ознаки завершеності, обсяг основного тексту відповідає нормам для філологічних спеціальностей. Науковий апарат оформлено належним чином, список літератури свідчить про високу культуру наукового цитування.

Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Аналіз дисертації та публікацій автора дає підстави констатувати дотримання принципів академічної доброчесності, зокрема відсутність ознак плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Жанр захисту вимагає публічної дискусії, тож у цьому контексті сформулюємо кілька запитань та побажань дискусійного характеру:

1. Робота містить глибокий кількісний аналіз, зокрема щодо співвідношення тематичних і структурних груп, прагматичних інтенцій і т. ін.; є диференціація кінозаголовків за жанровим критерієм. Проте вважаємо, що такий насичений

цифровий матеріал потребував би ширшого використання засобів унаочнення (схем, діаграм чи інфографіки) для полегшення сприйняття архітекtonіки дослідження.

2. Автор чітко проаналізував класифікаційні підходи до онімів, запропоновані М. Торчинським, О. Васильєвою та іншими науковцями з урахуванням жанрової, медійної та функційної різноманітності назв. З огляду на міждисциплінарний характер роботи все ж залишається питання про доцільність паралельного використання термінів «фільмонім», «назва фільму» та «кінозаголовок» у певних контекстах. С. Притула зазначає, що «іноді в дисертації для уникнення тавтології терміни *кінозаголовок*, *заголовок*, *кінонайменування* та *назва твору* вжиті як взаємозамінні синонімічні елементи» (с. 37). Можливо, варто було б все ж закріпити один із них як базовий для визначення об'єкта саме в межах ономастичного аналізу?

3. У другому розділі автор описує формальні моделі (монологічні, словосполучення тощо), а в третьому – комунікативні типи (констативи, директиви та ін.; відзначимо констатацію серед них і нового типу, «комунікативно-інтенційним змістом яких є побажання»). Однак у роботі дещо бракує аналізу кореляції між цими рівнями, є детальний кількісний аналіз опрацьованого комплексу заголовків. Було б цікаво з'ясувати, чи існують специфічні структурні моделі, які найчастіше обираються для реалізації певних прагматичних інтенцій. Висвітлення такого взаємозв'язку посилювало б цілісність представленої концепції.

4. У підрозділах 2.4.4 (с. 113–115) та 2.4.5 (с. 115–119) автор пропонує розрізняти дискретні та неструктуровані назви. З огляду на складність графічного та пунктуаційного оформлення сучасних кінозаголовків, межа між цими типами іноді видається дещо розмитою. У тексті дисертації було б доцільно чіткіше окреслити диференційні ознаки, що дозволяють однозначно віднести фільмонім

до однієї з цих груп, особливо в контексті використання авторської пунктуації та графічних символів.

5. Стосовно аналізу моделей масової комунікації (підрозділ 3.3). З лінгвістичного погляду варто було б чіткіше розмежувати структурно-семантичну природу фільмоніма та екстралінгвальні умови його функціонування. Бажано уточнити: чи корелює зміна формату розповсюдження (стрімінг) із трансформацією мовних засобів назвотворчості?

6. Автор провів колосальну роботу з тематичної класифікації, але, як завжди буває у подібних складних випадках, є кілька логічних «вузлів» та термінологічних неточностей: у групі «Матеріальна» (с. 76): трохи незвично було бачити підгрупу «флора і фауна» («Сірі бджоли», «Перекотиполе»). Зазвичай у лінгвістиці біологічні об'єкти виокремлюються в натуралістичний або біоморфний код, а не в матеріальний (поруч із ломбардами та будинками).

Спірними прикладами вважаємо фільмоніми «Толока», «Деліріум» як заголовок-почуття – це скоріше діяльнісна одиниця чи «стан». Так само, як і «Клондайк» – це конотонім, метафора «золотої лихоманки» та небезпеки, але теж стан.

Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Дисертаційне дослідження засвідчує набуття здобувачем високого рівня теоретичних знань та фахових компетентностей у галузях ономастики, теорії номінації та прагмалінгвістики. Сформованість дослідницьких навичок, здатність до наукової ретроспекції та дотримання принципів академічної доброчесності підтверджують зрілість здобувача як науковця, який вміє розв'язувати складні завдання на високому методологічному рівні.

Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація Сергія Сергійовича Притули

«Структурно-семантичні та прагматичні особливості українських кінозаголовків ХХІ ст.» за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом розв'язання поставлених питань, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю здобутих результатів відповідає п. 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023, а її автор Сергій Сергійович Притула заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

20 травня 2026 року

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук, професор
професор кафедри інформаційних систем
управління Донецького національного
університету імені Василя Стуса

Галина ЛУКАШ

